

Developing and Validating a Curriculum Framework of Resistance Economy Education in Elementary Education

Mohammad Javdani ¹ | Alireza Bakhshayesh ² | Mohammad hossein Mahmoodi ³

Abstract

The purpose of study was Developing and Validating a Curriculum Framework of Resistance Economy Education in Elementary Education. Research approach is a sequential expeloratory mixed method. In the qualitative section, 15 experts were selected using a purposeful criterion sampling method. Semi-structured individual interviews, literature review and upstream documents were used to obtain concepts, phrases and key words related to the resistance economy curriculum. Using thematic analysis method, the initial framework was formed and validated with qualitative methods. In the quantitative section, the statistical population was experts in the field of resistance economy and curriculum and elementary school teachers. 30 experts and 100 teachers were randomly selected. To collect data, a questionnaire that developed in the qualitative phase was used. face and content validity and factor analysis were used to confirm validity and calculate the reliability by Cronbach's alpha. The results showed that this framework has the necessary validity and reliability, and as a result, the final framework was approved with the dimensions of logic and why, content, educational materials and resources, teaching methods and evaluation methods.

Keywords: Curriculum Framework, Resistance Economy, Elementary Education.

DOR: 20.1001.1.22516972.1402.31.3.4.4

1. Corresponding Author: Department of Educational Sciences Farhangian University, Tehran, Iran .
m.javdani@cfu.ac.
2. Associate Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd,
Iran. abakhshayesh@yazd.ac.ir
3. Master of Curriculum Planning, Yazd University, Yazd, Iran. mahmoodimh@yahoo.com

Publisher: Imam Hussein University

© **Authors**

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

بحث في قضايا التربية الإسلامية

التصميم و تحقيق اعتبار إطار برنامج الدرسي لتعليم الاقتصاد المقاومتيه
في المدرسه الابتدائية

محمد الجواداني¹ | علي رضا البخشايش² | محمد حسين المحمودي³

٦٠

المجلد ٣١
الخريف ١٤٤٤

ورقة البحث

تاريخ الاستلام: 91 ذوالحجه 1443
تاريخ المراجعة: 81 ذوالقعدة 1444
تاريخ القبول: 10 ربيع الاول 1445
تاريخ النشر: 3 ربيع الثاني 1445

١٤٦-١٠٩:صص

ISSN: 2251-6972
E-ISSN: 2645-5196

DOR: 20.1001.1.22516972.1402.31.3.4.4

الملخص

كان هدف البحث تدوين و تحقيق اعتبار إطار برنامج الدرسي لتعليم الاقتصاد المقاومتيه للمرحله الابتدائية. كان منهج البحث مركبا من النوع الاكتشافي-المتوالي. و في القسم النوعي، تم اختيار ١٥ خبيراً باستخدام طريقة أخذ العينات الهادفة من نوع المعيار المرجعي. تم استخدام المقابلات الفردية شبه المنظمة و الفحوصات الخلفية و الوثائق الأولية للحصول على المفاهيم والعبارات والكلمات الرئيسية المتعلقة بمنهج الاقتصاد المقاومتيه. باستخدام طريقة التحليل الموضوعي، تم تشكيل الإطار الأولي و التحقق من صحته باستخدام الأساليب النوعية. في الجزء الكمي، كان السكان الإحصائيون خبراء في مجال الاقتصاد المقاومتيه و البرنامج الدرسي و معلمي المدارس الابتدائية. تم اختيار ٣٠ خبيراً و ١٠٠ معلم بشكل عشوائي. تم استخدام استبيان تم تطويره في المرحله النوعية لجمع البيانات. لاجل قياس الروائي تم استخدام الروائي الصوري و المحتوى و التحليل العاملي و للمحاسبه النهائية تم استخدام "ألفا كرونباخ". وأظهرت النتائج أن هذا الإطار يتمتع بالروائي و الثبات اللازمين، و نتيجة لذلك تم اعتماد الإطار النهائي بأبعاد المنطق، السبب، المحتوى، المواد و المصادر التعليمية، طرق التدريس و طرق التقويم. الكلمات الرئيسية: التربية، العقائدية السياسية، الحضارية، القوات المسلحة، كلام السيد القائد المعظم.

m.javadani@cfu.ac.ir

١. الكاتب المسؤول : قسم تعليم العلوم التربوية، جامعة فرهنجان، طهران، ايران.

٢. أستاذ مشارك، قسم علم النفس، كلية علم النفس و العلوم التربوية، جامعة الزيد، الزيد، ايران.

٣. ماجستير تخطيط المناهج الدراسية، جامعة الزيد، الزيد، ايران.

الناشر: جامعة الامام الحسين (ع) © المؤلفون

هذه المقالة متاحة لك بموجب رخصة المشاع الإبداعي (CC BY).

طراحی و اعتباریابی چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

محمد جوادانی^۱ | علیرضا بخشایش^۲ | محمد حسین محمودی^۳

شماره
۶۰

سال سی یکم
پاییز ۱۴۰۲
صص: ۱۴۶ - ۱۰۹

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۲۶ تیر ۱۴۰۱
تاریخ بازنگری: ۱۵ خرداد ۱۴۰۲
تاریخ پذیرش: ۰۱ مهر ۱۴۰۲
تاریخ انتشار: ۲۴ مهر ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۹۷۲-۲۲۵۱
الکترونیکی: ۵۱۹۶-۲۶۴۵

چکیده

هدف پژوهش تدوین و اعتباریابی چهارچوب برنامه‌درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی بود. رویکرد پژوهش، ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی بود. در بخش کیفی ۱۵ نفر از متخصصان به شیوه نمونه‌گیری هدفمند از نوع ملاکی انتخاب شدند. از مصاحبه فردی نیمه ساختمند، بررسی پیشینه و اسناد بالادستی برای دستیابی به مفاهیم، عبارات و واژه‌های کلیدی مرتبط با برنامه درسی اقتصاد مقاومتی استفاده گردید. با روش تحلیل مضمون، چهارچوب اولیه شکل گرفت و با روش‌های کیفی اعتباریابی شد. در بخش کمی، جامعه آماری متخصصان در حوزه اقتصاد مقاومتی و برنامه درسی و معلمان دوره ابتدایی بودند. تعداد ۳۰ نفر از متخصصان و ۱۰۰ نفر از معلمان به شیوه تصادفی در دسترس انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه تدوین شده در مرحله کیفی استفاده شد. برای سنجش روایی از روایی صوری و محتوایی و تحلیل عامل و برای محاسبه پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج نشان داد که این چهارچوب از روایی و پایایی لازم برخوردار است و در نتیجه چهارچوب نهایی با ابعاد منطق و چرایی، محتوا، مواد و منابع آموزشی، روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی مورد تایید قرار گرفت.

کلیدواژه‌ها: چهارچوب برنامه درسی؛ اقتصاد مقاومتی؛ دوره ابتدایی.

DOR: 20.1001.1.22516972.1402.31.3.4.4

m.javadani@cfu.ac.ir

abakhshayesh@yazd.ac.ir

mahmoodimh@yahoo.com

۱. نویسنده مسئول: گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲. دانشیار، بخش روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

۳. کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع) © نویسندگان

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه

امروزه اقتصاددانان پذیرفته‌اند که ثبات و مقاومت اقتصادی شرط لازم برای رشد اقتصادی بالاست، درحالی‌که بی‌ثباتی و شکنندگی اقتصادی یکی از عوامل مهمی است که افق‌های رشد و توسعه اقتصادی را محدود می‌سازد (دهقان منشادی و پوررحیم، ۱۳۹۲). بر این اساس، دستیابی به ثبات اقتصادی پایدار و مقاوم ساختن اقتصاد از آثار سوء شوک‌های منفی، یکی از اولویت‌های اصلی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی کشورهای مختلف است. اقتصاد ایران نیز با توجه به وابستگی بالای آن به درآمدهای نفتی از ساختار شکننده‌ای برخوردار است، به گونه‌ای که وقوع شوک‌های مرتبط با نوسانات قیمت نفت، تحریم فروش نفت، تحریم‌های مرتبط با انتقال منابع ارزی حاصل از صادرات نفت و غیره، در صورت عدم اتخاذ سیاست‌های متناسب و اجرای آن‌ها، می‌تواند عوارض سوء قابل توجهی را برای کشور به همراه داشته باشد (اخباری و قلی‌زاده، ۱۳۹۴).

به همین جهت، در سال‌های اخیر بیش از هر زمان دیگری نقشه و هجمه دشمنان انقلاب اسلامی برای متوقف کردن روند رشد و توسعه‌ی روز افزون کشور، بر عرصه اقتصاد تمرکز یافته و قلمرو اقتصادی به عنوان خط مقدم مبارزه علیه انقلاب اسلامی در نظر گرفته شده است (ابراهیمی هرستانی، ادیب، رضا پور و طغیانی، ۱۳۹۷). برای پیروزی در این مبارزه، اتخاذ راهبرد و الگوی اقتصاد مقاومتی، تدبیری هوشمندانه و مبتنی بر درک صحیح از واقعیت‌ها برای تضمین حال و آینده کشور در برابر توطئه‌های پایان‌ناپذیر دشمنان است که از سوی رهبر فرزانه و حکیم انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه‌ای در سال ۱۳۸۹ در دیدار با جمعی از کارآفرینان کشور مطرح گردید و پس از آن نیز در سخنرانی‌های متعدد مورد تأکید ایشان واقع شد است (پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری).

از نظر مقام معظم رهبری، اقتصاد مقاومتی الگوی اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی است که اگر کشور از آن پیروی کند، نه تنها بر همه مشکلات اقتصادی فائق می‌آید و دشمن را که با تحمیل یک جنگ اقتصادی تمام‌عیار در برابر این ملت بزرگ صف‌آرایی کرده به شکست و عقب‌نشینی و می‌دارد بلکه خواهد توانست در جهانی که مخاطرات و نااطمینانی‌های مالی، اقتصادی، سیاسی و غیره در آن رو به افزایش است، با حفظ

دستاوردهای کشور در زمینه‌های مختلف، تداوم پیشرفت و تحقق آرمان‌ها را تضمین نماید و الگویی الهام بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد (مقام معظم رهبری، ۹۲/۱۱/۲۹). حال پرسش اساسی این است که تحقق و نهادینه سازی الگوی اقتصاد مقاومتی در کشور ایران چگونه امکان‌پذیر است؟

به نظر می‌رسد یکی از بهترین و مطمئن‌ترین راه‌های رسیدن به توسعه اقتصادی آن هم با رویکرد اقتصاد مقاومتی، ترویج دانش، ارزش‌ها، باورها و مهارت‌های مربوط به اقتصاد مقاومتی در بین آحاد جامعه است و این امر خود مستلزم ارائه آموزش‌های لازم به آنان می‌باشد. در این میان، آموزش و پرورش به‌عنوان یک سازمان و نهاد اساسی در آموزش و تربیت انسان‌های مطلوب برای جامعه می‌تواند نقش اساسی ایفا نماید و با گنجانیدن موضوع اقتصاد مقاومتی در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی تا متوسطه، بستر فرهنگی و تربیتی لازم را برای اجرا و پی‌گیری این راهبرد و الگوی حیات بخش و نسخه شفا بخش اقتصادی مهیا نماید. بر این اساس، تدوین و اعتباریابی چهارچوب مفهومی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی آن هم برای دوره ابتدایی، که دوره اساسی شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان است، به‌عنوان هدف اصلی این پژوهش برای نهادینه سازی و اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در کشور از اهمیت و اولویت بسیار بالایی در این زمینه برخوردار است.

در دنیای امروز دست‌یابی به یک نظام اقتصادی مقاوم و تاب‌آور که از فزونی لازم در برابر تکانه‌های اقتصادی برخوردار باشد از الزامات رشد و توسعه در کشورهای مختلف است (طغیانی و درخشان، ۱۳۹۳). در این میان، ایران اسلامی که از یک طرف به دنبال ارائه الگویی از توسعه و پیشرفت همراه با حفظ استقلال در سطح منطقه و جهان می‌باشد و از طرف دیگر دائما در معرض شوک‌ها و هجمه‌های مختلف اقتصادی که از سوی دشمنان تحمیل می‌شود قرار دارد، برای دست‌یابی به اهداف و آرمان‌های بلند خود، به شدت نیازمند برخورداری از یک الگوی اقتصادی مقاوم است.

با درک این مهم و موقعیت‌شناسی حکیمانه بود که رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۸۹ ایده اقتصاد مقاومتی را مطرح و بارها در جلسات سران قوا، سخنرانی‌ها و شعارهای سال بر آن تأکید کرده و مسئولین و آحاد جامعه را نسبت به اهمیت و جایگاه این موضوع بسیار مهم و حیاتی آگاه

ساخته و بر اجرایی و عملیاتی کردن این نسخه شفافبخش توصیه نموده‌اند (پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری).

رهبر معظم انقلاب (۱۳۹۹) می‌فرماید ما باید اقتصادمان را جوری تنظیم و برنامه‌ریزی کنیم که با وجود تحریم هم بتوانیم کشور را بخوبی اداره کنیم؛ این را من بارها تکرار کرده‌ام، الان هم باز می‌گویم. ما فرض کنیم تحریم برداشته نخواهد شد ما باید اقتصاد کشور را جوری برنامه‌ریزی کنیم که با رفتن و آمدن تحریم و با بازیگری‌های دشمن، در امر اقتصاد کشور دچار مشکل نشویم. این هم ممکن است؛ این را من نمی‌گویم، صاحب‌نظران اقتصادی می‌گویند، دلسوزان می‌گویند؛ می‌گویند این کار ممکن است، ظرفیت‌های داخلی خیلی فراوان است؛ و ما این را به صورت یک سیاست ابلاغ کردیم، که همان سیاست «اقتصاد مقاومتی» است که این باید بشدت و با جدیت دنبال شود (پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری).

"اقتصاد مقاومتی" که از جانب رهبر معظم انقلاب به عنوان یک علاج برای مشکلات اقتصادی جمهوری اسلامی ایران مطرح شده است در واقع تبلور آرمان‌ها و اهدافی است که رد پای روشن آن در اسناد بالادستی از جمله قانون اساسی و نیز فرمایشات امام راحل (ره) آشکار است (نجفی، ۱۳۹۵). در واقع اهداف اقتصاد مقاومتی از دید رهبری، مقاومت در برابر فشارها و تهدیدها، کاهش وابستگی، تاکید بر تولید ملی و تلاش برای خودکفایی، و تبدیل چالش‌ها به فرصت‌ها است (کریمی و یعقوبی، ۱۳۹۵).

با اوصافی که گذشت، تأکید مقام معظم رهبری در خصوص اقتصاد مقاومتی و مطالعات کارشناسانه در این زمینه، اهمیت بررسی موضوع اقتصاد مقاومتی را می‌رساند. به‌علاوه، تحولات جهانی نیز اقتضاء می‌کند که جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان الهام‌بخش جهان اسلام، الگویی موفق و مستقل از مدیریت اقتصادی یعنی الگوی اقتصاد مقاومتی را به نمایش بگذارد و با نهادینه ساختن آن در جامعه و همه ارکان نظام، وضعیت مطلوب اقتصادی را در اندازه شئون و عزت‌نفس مردم خود ایجاد کند (سیف، ۱۳۹۱). بدون تردید، اساسی‌ترین و اثربخش‌ترین راهبرد برای دستیابی به این آرمان بلند و رسیدن به چنین غایتی، پرورش و آموزش شهروندان در حوزه‌های گوناگون اقتصاد مقاومتی می‌باشد. بر این اساس ضرورت دارد نظام آموزش و پرورش کشور به عنوان متولی اصلی آموزش‌های رسمی و عمومی، با گنجاندن آموزه‌ها و مولفه‌های اساسی اقتصاد مقاومتی در

اهداف، محتوا، و روش‌های آموزشی یعنی عناصر برنامه درسی به رسالت خطیر خود در این زمینه به خوبی عمل نماید (رحمان پور، حسین پور و نصر اصفهانی، ۱۳۹۵).

نظام آموزش و پرورش اکثر کشورهای پیشرفته، به منظور فرهنگ‌سازی در حوزه اقتصاد، برنامه‌ها و اقداماتی را تحت عنوان آموزش و تربیت اقتصادی مبتنی بر دیدگاه اقتصادی جامعه خود انجام می‌دهند. در کشور جمهوری اسلامی ایران نیز توجه نظام آموزش و پرورش به برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای فرهنگ‌سازی و نهادینه کردن اقتصاد مقاومتی ضروری می‌باشد (ادیب، ابراهیمی هرستانی، رضاپور و طغیانی، ۱۳۹۵).

با تأملی بر اهمیت اقتصاد مقاومتی و نیاز مبرم شرایط اقتصادی امروز کشور به این راهبرد اقتصادی، می‌توان دریافت که این موضوع از اولویت بالایی برخوردار است و از آنجا که نیاز جامعه به‌عنوان یکی از مبانی اساسی برنامه درسی باید مورد توجه قرار گیرد، اقتصاد مقاومتی به‌عنوان نیاز جامعه امروز و حتی آینده ایران نباید در برنامه درسی مورد غفلت واقع شود و ضروری است که اقدامات مناسب در قلمرو برنامه‌ریزی درسی برای نهادینه سازی اقتصاد مقاومتی در وجود و شخصیت مردم جامعه به‌طور عام و دانش آموزان و نسل آینده به‌طور خاص صورت پذیرد (گرمایی، ۱۳۹۷).

حال اگر بپذیریم که آموزش اقتصاد مقاومتی باید در زمره آموزش‌های ضروری نظام آموزش رسمی و عمومی قرار گیرد، گام بعدی، طراحی و تدوین برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی است و بدیهی است این اقدام مستلزم تعیین عناصر و ماهیت آن عناصر است. در همین راستا، پژوهش حاضر به دنبال آن بود تا چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی را با بهره‌گیری از منابع، متون و نظر متخصصان مطالعات برنامه درسی و اقتصاد و همچنین معلمان دوره ابتدایی در قالب عناصر برنامه درسی مورد نظر گلاژورن، بوسچی، وایتهد و بوسچی (۲۰۱۹) تدوین و اعتبار‌سنجی نماید و یکی از ابزارهای اساسی برای آموزش و نهادینه سازی اقتصاد مقاومتی در کشور ایران که در پژوهش‌های قبلی به طور کامل به آن پرداخته نشده را فراهم نماید.

پیشنه پژوهش

بررسی پیشینه پژوهشی نشان می‌دهد که از زمان طرح ایده و الگوی اقتصاد مقاومتی از سوی مقام معظم رهبری تاکنون مطالعات گسترده‌ای در این زمینه انجام شده که در اینجا به برخی از مواردی که در سال‌های اخیر صورت گرفته و بیشترین ارتباط را با آموزش و برنامه درسی اقتصاد مقاومتی دارد اشاره می‌گردد.

ترک‌زاده، جهانی، عباسی و توضیح (۱۴۰۱) در پژوهشی کیفی با هدف طراحی چهارچوبی برای تحقق اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش، ضمن اشاره به نقش موثر آموزش و پرورش در تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی دریافتند که اقدامات نهادی، مدیریت سرمایه‌های انسانی، مدیریت کارآمد منابع مالی، پرورش روحیه کار در دانش آموزان، الگوسازی و اصلاح سبک زندگی، مردم محوری را می‌توان به‌عنوان برخی از اصلی‌ترین ابعاد تحقق اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش محسوب کرد.

برقی و فضل‌زاده (۱۳۹۸) در پژوهشی ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی با هدف بازشناسی و ارائه طرح برنامه‌درسی مولفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش، پس از استخراج زیرمولفه‌ها و مفاهیم مرتبط با آنها، با بهره‌گیری از طرح‌واره سه عنصری برنامه درسی گودلد (عنصر محتوایی، عنصر سیاسی/اجتماعی و عنصر فنی و حرفه‌ای) مدل برنامه درسی مبتنی بر مولفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی را ارائه نمودند.

گرمایی (۱۳۹۷) در پژوهشی با هدف تدوین چهارچوب محتوای اقتصاد مقاومتی با تمرکز بر رهنمودهای مقام معظم رهبری برای ورود به حوزه‌های یادگیری در برنامه‌درسی ملی، به چهارچوبی دست یافت که در آن، ماهیت سه عنصر برنامه درسی یعنی هدف، محتوا و سازماندهی محتوا مشخص گردیده است. در عنصر هدف ابتدا ۱۳ عنوان هدف کلی تعیین شد. سپس براساس آنها اهداف جزئی دوره‌های سه ساله تحصیلی مشخص گردید. در عنصر محتوا سرفصل‌ها و رئوس کلیدی مطالب مربوط به آموزش اقتصاد مقاومتی تعیین و در بخش سازماندهی محتوا نیز روش‌های ساده به دشوار، نزدیک به دور، عینی به ذهنی و مارپیچی بین دوره‌های سه ساله

تحصیلی به شکل عمودی پیشنهاد گردید. در نهایت نیز محتوای هر کدام از دوره‌های سه ساله تحصیلی با استفاده از روش سازماندهی چند رشته‌ای بین حوزه‌های یادگیری پیشنهاد گردید. گرمایی (۱۳۹۷) در پژوهشی دیگر با عنوان شناسایی اهداف یادگیری آموزش اقتصاد مقاومتی مناسب نظام آموزش رسمی و عمومی ایران، ضمن اشاره به این موضوع که یکی از راه‌های اشاعه فرهنگ اقتصاد مقاومتی در جامعه، آموزش اقتصاد مقاومتی است و آموزش اقتصاد مقاومتی می‌تواند در زمره آموزش‌های ضروری نظام آموزش رسمی و عمومی قرار گیرد، به ۱۳ هدف کلی یا شایستگی یادگیری که از منظر منابع مطالعاتی و دیدگاه صاحب‌نظران در نظام آموزش رسمی و عمومی قابل پی‌گیری هستند تا محتوا و فرصت‌های یادگیری مناسبی برای آنها پیش‌بینی شود دست یافت.

یزدانی، کشتی آرای و عمادزاده (۱۳۹۷) در پژوهشی کیفی از نوع سنتز پژوهی با عنوان طراحی برنامه‌درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی با تمرکز بر دو مولفه تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و اصلاح الگوی مصرف، ضمن اشاره به این نکته که مشکلات و مسائل اقتصادی در جهان و ایران ناشی از بی‌توجهی به مقوله اقتصاد در برنامه‌های درسی در آموزش و پرورش بوده، دو مولفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیت‌های درونی را به عنوان مولفه‌هایی که قابلیت بسترسازی در آموزش و پرورش را دارند شناسایی نمودند؛ که در نهایت با استفاده از طر حواره سه عنصری برنامه درسی گودلد (عنصر محتوایی، عنصر سیاسی / اجتماعی و عنصر فنی حرفه‌ای) مدل برنامه درسی مبتنی بر مولفه‌های اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش را ارائه دادند.

ادیب، ابراهیمی هرستانی، رضاپور و طغیانی (۱۳۹۵) در پژوهشی با هدف بررسی مبانی دینی الگوی مطلوب برنامه‌درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی دریافتند که این مبانی شامل: لزوم دوری از سلطه‌پذیری برای دستیابی به حیات طیبه، اعتقاد به علم و حکمت الهی در ضرورت استقلال اقتصادی، عزت‌مندی، و ایمان و استقامت بر آن و عمل به مقتضای آن در مبارزه با اولیای طاغوت و سلطه‌گران می‌باشد و این مبانی، بیانگر اهمیت و ضرورت برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی است و در حکم مولفه‌ای جهت دهنده به فرایند طراحی الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی عمل می‌کند.

رحمان پور، نصرافهانی و سیادت (۱۳۹۴) در پژوهشی با هدف بررسی رابطه مبانی و اصول برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران با مضامین اقتصاد مقاومتی به منظور پیشنهاد برنامه درسی مطلوب دریافتند که مضامین برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران دارای دلالت‌ها و همپوشی‌های مناسبی برای تحقق مضامین اقتصاد مقاومتی در ابعاد گوناگون می‌باشد. همچنین برنامه درسی پیشنهاد شده به منظور تحقق بخشیدن بیشتر به مضامین اقتصاد مقاومتی در قالب اهداف، محتوا و سرفصل‌ها، روش‌های آموزشی و روش‌های ارزشیابی ارائه گردید.

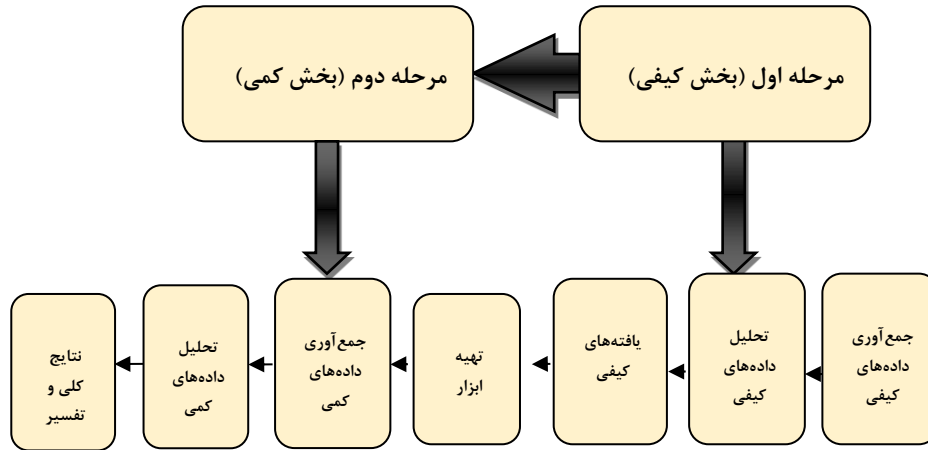
جمع بندی

اهمیت آموزش و نقش آن به‌ویژه در سنین کودکی و دوران ابتدایی بر کسی پوشیده نیست. با توجه به تحولات اقتصادی در دنیای امروز و وضعیت کنونی اقتصاد کشور ایران و همچنین تأکید مقام معظم رهبری (مدظله) بر گفتمان سازی اقتصاد مقاومتی، اهمیت آموزش اقتصاد مقاومتی آن‌هم در دوره ابتدایی دوچندان می‌شود. این درحالی است که بررسی پژوهش‌های انجام گرفته در بحث آموزش اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد که تاکنون یک چهارچوب جامع و مناسب برای طراحی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی تدوین نگردیده است. لذا پژوهش حاضر با درک این خلاء مهم، به دنبال آن بود تا چهارچوبی مفهومی برای برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی آموزش و پرورش ایران را تدوین و آن را از نظر متخصصان و معلمان دوره ابتدایی اعتبار سنجی نماید.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش جزء پژوهش‌های ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی و مدل طبقه‌بندی (کرسول و پلانوکلارک^۱، ۲۰۱۱) است که در دو مرحله کیفی و کمی اجرا شد. در این نوع طرح، ابتدا داده‌های کیفی گردآوری و تحلیل می‌شوند و سپس در مرحله دوم داده‌های کمی به‌منظور اعتباریابی یافته‌های کیفی گردآوری و تحلیل می‌شوند. درنهایت، هر دو تحلیل کیفی و کمی ترکیب شده و یک‌جا مورد تفسیر قرار می‌گیرند (محمدپور؛ صادقی؛ رضایی، ۱۳۸۹).

1. Creswell & Plano Clark

نمودار ۱: فرآیند تحقیق ترکیبی اکتشافی متوالی (اقتباس از کرسول و پلانو کلارک، ۲۰۰۷)

بر اساس طرح فوق، در مرحله اول این پژوهش که جنبه کیفی داشت از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته فردی با متخصصان، بررسی پیشینه و مطالعه منابع و متون و به شیوه همسوسازی برای دست یابی به مفاهیم، عبارات و واژه‌های کلیدی مرتبط با برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی استفاده شد و داده‌های کیفی اولیه حاصل گردید. سپس با استفاده از روش تحلیل مضمون، مضامین پایه و مضامین سازمان دهنده به دست آمد و در نتیجه چهارچوب اولیه برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی (مضمون فراگیر) شکل گرفت. در گام بعدی با استفاده از معیارهای اعتبارسنجی کیفی (قابلیت اعتبار و تایید پذیری) چهارچوب اولیه اعتبارسنجی شد. در نتیجه اطلاعات لازم برای ساخت ابزار مورد نیاز برای جمع‌آوری داده‌های لازم در بخش کمی حاصل شد. در مرحله دوم، بر اساس یافته‌های بخش کیفی، ابزار لازم برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز بخش کمی تهیه گردید. با استفاده از این ابزار، داده‌های کمی جمع‌آوری و با روش تحلیل عامل، چهارچوب اولیه اعتباریابی شد و چهارچوب نهایی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی شکل گرفت.

روش شناسی بخش کیفی

در بخش کیفی، روش پژوهش از نوع مطالعه موردی کیفی بود. مشارکت کنندگان بالقوه در این بخش، شامل اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری رشته برنامه‌ریزی درسی و

صاحب‌نظران، پژوهشگران و اساتید حوزه اقتصاد بودند که با روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع معیار و تکنیک اشباع نظری، ۱۵ تن انتخاب شدند. در این بخش، گردآوری داده‌ها با استفاده از مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته فردی و نیز مطالعه اسناد و منابع صورت گرفت.

برای اعتبار یابی کیفی چهارچوب برنامه درسی تدوین‌شده از تکنیک اعتبارپذیری و اعتمادپذیری با استفاده از همسوسازی منابع (دیدگاه صاحب‌نظران، مبانی نظری و تحقیقات عملی) استفاده شد. برای بررسی روایی، توافق و اجماع بالای متخصصان درباره هر یک از ابعاد و نشانگرهای چهارچوب اولیه، اعتبار بالای آن را نشان داد. به‌علاوه، برای دست‌یابی به اطمینان بیشتر از اعتبار کیفی یافته‌ها و نتایج این بخش، از معیارهای اعتبار سنجی کیفی همچون تأییدپذیری و قابلیت اعتبار استفاده شد. برای تعیین اعتبار درونی یافته‌ها نیز از سه تکنیک تثلیث (داده‌ها، بررسی‌کننده و روش‌ها)، کسب اطلاعات دقیق موازی و خودبازبینی محقق استفاده شد. در تثلیث، از داده‌های متنوع، مصاحبه‌شوندگان مختلف و روش‌های متعدد جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها استفاده شد. در تکنیک کسب اطلاعات دقیق موازی، تحلیل‌ها و طبقه‌بندی‌ها به صاحب‌نظران مختلف در این زمینه، برای اظهارنظر ارائه گردید. در تکنیک خودبازبینی محقق، فرآیند و نتایج تحلیل به‌طور مستمر و مداوم توسط محقق بازنگری گردید که نهایتاً همه این اقدامات به افزایش قابلیت اعتبار انجامید. به‌منظور تعیین اعتبار سازه‌ای (تأییدپذیری) یافته‌ها نیز چهار تکنیک جمع‌آوری داده از منابع متعدد، انعطاف‌پذیری چهارچوب مفهومی پیشنهادشده، تحلیل موارد منفی، انعطاف روش استفاده موردتوجه و استفاده قرار گرفت. به‌علاوه، منابع داده‌ای متنوع بوده و سه سو سازی به کار گرفته شده است. چهارچوب پیشنهادی بارها و بارها اصلاح شد و تغییر کرد.

برای اطمینان از پایایی بخش کیفی نیز از آزمون قابلیت اعتماد (اطمینان‌پذیری) استفاده شد؛ که به درجه‌باز یافت‌پذیری و تکرارپذیری داده‌ها از سوی سایر افراد اطلاق می‌شود. این مفهوم، معادل مفهوم پایایی در پژوهش کمی است. آزمون قابلیت اعتماد به کمک برخی تکنیک‌های فوق‌صورت‌پذیرفت. آزمون و مستندسازی فرآیندهای بررسی و تحلیل طی مراحل مختلف پژوهش به کمک مدارک، مستندات و شواهد کافی صورت گرفت. فرآیندهای دنبال‌شده در بررسی مبانی نظری، تحقیقات پیشین و مصاحبه‌ها و دست‌یابی به نظر متخصصان، سازمان‌دهی

شده، نظام مند و همسو بوده و به نتیجه مشترک انجامید که این نتیجه را قابل اعتماد و اطمینان ساخت.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل مضمون استفاده شد. با استفاده از روش تحلیل مضمون چهارچوب اولیه برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی شکل گرفت. سپس با استفاده از معیارهای اعتبار سنجی کیفی (قابلیت اعتبار و تأیید پذیری) چهارچوب اولیه اعتبارسنجی گردید. در فرآیند تحلیل مضمون، داده‌های حاصل از مصاحبه و یادداشت‌های متخصصین و داده‌های برآمده از مطالعه مبانی نظری و پیشینه پژوهشی و اسناد بالادستی در قالب جدول کدهای معنایی (یعنی جدول واژه‌ها، اصطلاحات، مفاهیم و عبارات کلیدی و مهم مرتبط با چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی) تنظیم و سپس در دو مرحله داده‌های مذکور مورد تحلیل قرار گرفت.

در مرحله اول، داده‌های پرتکرار یا داده‌های حاوی مضامین مهم و کلیدی طی فرآیند مقایسه مستمر و بر اساس وجوه تشابه به عنوان مضامین پایه انتخاب گردیدند. سپس در مرحله دوم، مضامین پایه بر اساس وجوه تشابه و طی فرآیند مقایسه مستمر و در قالب عناصر برنامه درسی از دیدگاه گلاثورن و دیگران (۲۰۱۹) به طبقات کلی تر و انتزاعی تر تقسیم شدند و بدین ترتیب با مضامین سازمان دهنده مرتبط شدند؛ به طوری که دو یا چند مضمون پایه با یک مضمون سازمان دهنده ارتباط برقرار کردند. به این ترتیب، چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی شکل گرفت؛ به طوری که چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی به عنوان مضمون فراگیر و مضامین سازمان دهنده به عنوان ابعاد یا عوامل و مضامین پایه به عنوان نشانگرها در نظر گرفته شدند و بدین ترتیب، شبکه مضامین شکل گرفت و بر اساس آن چهارچوب اولیه برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی کشف و تدوین و اعتباریابی گردید.

روش شناسی بخش کمی

در بخش کمی، چهارچوب اولیه برنامه درسی که در بخش کیفی تدوین گردیده بود، از طریق گردآوری داده‌های کمی مورد آزمون قرار گرفت. بنابراین روش پژوهش در بخش کمی، توصیفی و از نوع پیمایشی بود. جامعه آماری برای اعتبار یابی کمی چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی شامل متخصصان دانشگاهی در حوزه اقتصاد مقاومتی و برنامه درسی و

معلمان دوره ابتدایی بود. نمونه از بین جامعه آماری، با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند (متخصصان برنامه درسی، ۳۰ نفر) و تصادفی (معلمان ابتدایی، ۱۰۰ نفر) انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌های بخش کمی از پرسشنامه تدوین شده در مرحله کیفی پژوهش استفاده شد. در این پرسشنامه شش عنصر برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی شامل منطق و چرایی، هدف، محتوا، مواد و منابع آموزشی، روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی آورده شد و از افراد خواسته شد تا نظر خود را در مورد میزان ارتباط موارد کشف شده در مصاحبه‌ها، مبانی نظری و پژوهش‌های عملی با عناصر مربوط را بر روی یک مقیاس پنج‌درجه‌ای (خیلی زیاد=۵، زیاد=۴، متوسط=۳، کم=۲، خیلی کم=۱) مشخص کنند. روایی چهارچوب اولیه و پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان و به شکل صوری و محتوایی و پس از انجام اصلاحات پیشنهاد شده تأیید گردید. به علاوه، روایی سازه‌ای نیز با استفاده از روش تحلیل عامل تأیید شد.

پرسش‌های پژوهش

- ۱- چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران چگونه باید باشد؟
- ۲- آیا از نظر متخصصان حوزه مطالعات برنامه درسی و اقتصاد مقاومتی و معلمان دوره ابتدایی چهارچوب پیشنهادی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی از اعتبار لازم برخوردار است؟

یافته‌های پژوهش

یافته‌های بخش کیفی

پرسش اول: چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی چگونه باید باشد؟

یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌های برآمده از اسناد، منابع، پیشینه پژوهش و مصاحبه با مشارکت کنندگان نشان داد که چهارچوب مفهومی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی باید حول شش عنصر منطق و چرایی، اهداف، مواد و منابع آموزشی، روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی به شرح مندرج در جدول ذیل باشد.

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی	منطق و چرایی	<p>لزوم توسعه کارآفرینی و اقتصاد دانش بنیان، شفافیت فعالیت های اقتصادی و کاهش انواع فسادهای اقتصادی و اجتماعی و مبارزه با آن ها، جهانی شدن اقتصاد، ایجاد شرایط اشتغال کامل، حل مشکلات کشور، مشارکت مردم در اقتصاد و دلگرمی آن ها به نظام اسلامی، تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و کنترل مصرف کالاهای خارجی، زمینه سازی فرهنگی لازم برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در کشور به ویژه پیاده سازی سیاست های اصلاح الگوی مصرف، تهاجم اقتصادی و لزوم آموزش همه افراد برای جنگ اقتصادی و دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی، لزوم توجه به فرهنگ سازی درباره مصرف تولیدات داخلی (حمایت از تولید ملی)، توسعه و تقویت مهارت ها و تمرکز بر خلاقیت ایرانی، کمبود معلومات اقتصادی فراگیران و این که در اسلام پرداختن به اموراتصادی از واجبات است، ضرورت آموزش اقتصاد مقاومتی به مردم، تحول جدی و جهش اقتصادی، لزوم حفظ استقلال سیاسی</p>

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
	هدف	<p>درک اهمیت استقلال و خود کفایی اقتصادی و نقش آن در حفظ استقلال سیاسی و فرهنگی، حساسیت نسبت به امور اقتصادی و کسب انگیزه‌ی مثبت نسبت به کار و فعالیت اقتصادی و مصرف کالای ایرانی، آشنایی با عقاید، اخلاق و احکام اقتصادی (واجبات و مستحبات مالی)، ارتقای خلاقیت و نوآوری، توسعه نگرش‌ها - پرورش معلم کارآفرین و فراگیران نوآور و خلاق، افزایش قدرت اقتصادی، داشتن سواد تحریم و مبارزه با مفاسد اقتصادی، اصلاح الگوی مصرف و بهره‌گیری درست از منابع خدادادی، گسترش روحیه علمی در جامعه، تقویت سرمایه انسانی، توسعه مفاهیم کارآفرینی و اقتصاد دانش بنیان، پرورش و تقویت روحیه مشارکت و کار جمعی بین دانش آموزان، ترویج فرهنگ صرفه جویی، قناعت و پس انداز، مقابله با فرهنگ مصرف گرایی، مقابله با اسراف و تبذیر، مقابله با تجمل گرایی، آموزش اصول و روش‌های بهینه‌سازی در کلیه پایه‌های آموزش عمومی، مقابله با مصرف کالای خارجی با استفاده از ظرفیت‌های</p>

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
		<p>آموزشی، تقویت عزت و هویت ایرانی - اسلامی و اتحاد، اقتدار و انسجام ملی، تقویت روحیه خودباوری، نشاط، سازندگی و پویایی و امید به آینده، اهمیت حمایت از کار و سرمایه ایرانی، افزایش تولید داخلی، خودکفایی کالاهای اساسی و متنوع سازی اقتصاد، ایجاد، تقویت و ترویج سخت کوشی، کار و تلاش بی وقفه و روحیه ی پژوهشی در فراگیران، مردمی کردن اقتصاد و مشارکت مستقیم مردم در اقتصاد و دلگرمی آن ها به نظام اسلامی، نهادینه کردن فرهنگ استقامت و جهاد اقتصادی و حفظ روحیه ی جهاد و ایثار و تحمل مشکلات اقتصادی به خاطر آینده ی بهتر، گسترش میل عمومی به تغییر، پیشرفت، امنیت و استقلال کشور، کسب شایستگی های لازم جهت تکوین و تعالی مداوم هویت حرفه ای و انتخاب آگاهانه شغلی متناسب با توانایی و علائق خود و نیاز جامعه و آشنایی با مشاغل کاذب، ترویج مقوله استاندارد و فرهنگ استفاده از کالاهای استاندارد و آشنایی با مفاهیم مربوط به صادرات و</p>

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
		واردات، گسترش فرهنگ کار و تولید و تقویت وجدان کاری و ایجاد شرایط مناسب جهت افزایش پس انداز ملی، تعلیم و تربیت اقتصادی و حرفه‌ای و تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی و ایرانی والگویی مصرف اسلامی، تبدیل اقتصاد مقاومتی به گفت‌مان فراگیر و رایج ملی و افزایش سواد اقتصاد مقاومتی، حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست و استفاده از انرژی‌های نو و تجدیدپذیر، بهبود فضای کسب و کار، کاهش آمار بیکاری، مبارزه با فقر و توسعه عدالت اجتماعی و اقتصادی و بسط قدرت اقتصادی
		مهارت‌های اقتصادی در اداره زندگی و نقش خانواده در اقتصاد مقاومتی و تأثیر والدین در تربیت جامعه مقتصد و تأمین معاش و ارتقای سطح زندگی مادی، آموزش روابط بین‌پدیده‌های اقتصادی، مفهوم اقتصاد مقاومتی و معنای دقیق اقتصاد دانش‌بنیان، انواع اقتصاد مقاومتی و جنبه‌های عینی تحقق آن، تاب‌آوری و پایداری اقتصادی و

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
		<p>تحریم های اقتصادی و قابلیت سازگاری و انطباق، انگیزه مقاومت و پایداری در مقابله با تکانه های داخلی و خارجی، اهمیت مشارکت مردم، روحیه مشارکت و کار جمعی، مسئولیت پذیری، خلاقیت، نوآوری و تشویق کار گروهی، پرهیز از تجمل گرایی و مدگرایی، پرهیز از اسراف و تبذیر، تشویق فراگیران به استفاده از کالای ایرانی، دسته بندی کالاها به کالاهای ضروری و لوکس، معرفی نهاده های تولید اعم از زمین، نیروی کار و سرمایه به زبان ساده، مفهوم نوآوری و ریسک پذیری به عنوان دو رکن اصلی کارآفرینی، مهارت های مالی و اقتصادی و مزایای پس انداز، مهارت های خلق ایده و کشف فرصت ها و حل مساله، مفاهیم و اصول دینی برای بهینه سازی الگوی مصرف و توصیه های مکتبی دین مبین اسلام در این مورد، آشنایی با انواع فعالیت های اقتصادی و مفهوم مقرری، سرمایه گذاری، کسب درآمد (لقمه حلال)، صدقه و بودجه بندی، فرهنگ کار و انضباط و وجدان</p>

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
		کاریخدا محوری، عدالت محوری، عدالت اقتصادی و اجتماعی، عوامل معنوی و مادی پیشرفت اقتصادی - سازندگی کشور و پیشرفت اقتصادی - الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، خود باوری ملی، خود کفایی، حمایت از تولید ملی و فرهنگ استفاده از تولیدات داخلی، تقدم مصالح و اهداف جمعی بر مصالح و اهداف شخصی، سخت کوشی، مسئولیت پذیری و تعهد به انجام وظیفه، دقت در کار و توجه به نظم و سازمان و قانون پذیری، ارزش های بومی و مقتضیات ملی و مردمی کردن اقتصاد، فرهنگ اتخاذ تصمیم های بهینه، فرهنگ استفاده بهینه و کارا از منابع، فرهنگ بهره وری، فرهنگ تعامل با محیط انسانی و فیزیکی اطراف از جمله محیط زیست، مفاهیم رزق و رازقیت الهی و برکت، هنجارهای جدید، رفتارهای جدید، ثروت عمومی و الگوی بهره برداری از آن و دسترسی به منابع انرژی تجدیدپذیر، مسئولیت پذیری و عدم قانون گریزی، مفهوم تحریم اقتصادی،

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
		استقلال اقتصادی و گسترش ارتباطات اقتصادی با سایر کشورها استقلال و عدم وابستگی، استقلال فکری و فرهنگی و اعتقاد و ایمان به منابع و داشته‌های خود، قدرت و مبارزه اقتصادی، مؤلفه‌های آن و مدیریت بحران، منش اقتصادی، امانت‌داری، احسان و ایثار، اخلاص و عزم راسخ، تجارت و کسب و کار - تدبیر امر معاش و زندگی اقتصادی، درک و فهم مسائل اقتصادی خود و جامعه، فهرستی از فعالیت‌های اقتصادی و معرفی فرصت‌های شغلی، ترویج فرهنگ جهادی و روحیه جهاد اقتصادی، فرهنگ و روحیه کار و تلاش و کارآفرینی، فرهنگ مصرف و سبک زندگی ایرانی-اسلامی متناسب با اقتصاد مقاومتی و لزوم قناعت، مفاهیم مرتبط با مهارت‌های زندگی و آموزش شهروندی از جمله مهارت های تفکر انتقادی و یادگیری مادام العمر و سواد اطلاعاتی، گزاره‌های ارزشی یا رفتاری مانند تلاش و کوشش

طراحی و اعتباریابی چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی	مواد و منابع آموزشی	اردوها و مسابقات ورزشی مدارس، تبیین برنامه های اقتصادی در جلسات هم اندیشی اولیاء و مربیان و تشکیلات دانش آموزی، آیات و روایات و آموزه های دینی و احکام، نرم افزارها، فیلم و اسلاید، عکس ها، ماکت ها و مدل هایی که توسط دانش آموزان ساخته شده است و کاردستی، برنامه های مبتنی بر وب و گروه های بحث و گفتگوی الکترونیک، پیام های کتبی یا شفاهی (شعارهای جذاب، کم خرج)، بازی، گفتگو و خاطره گویی، نقاشی، نمایش خلاق، تئاتر، شعر و سرود، سخنران مهمان و کارآفرینان برتر، داستان موردی، قصه گویی، انشاء های تخیلی، سیره اقتصادی ائمه اطهار، نهج البلاغه، کتاب، مجلات و جزوات
برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی	روش های تدریس	پرسش و پاسخ، روش طرح (پروژه)، آموزش در محیط های واقعی زندگی، رویکرد کاوشگری، مباحثه های گروهی، روش های آموزش شبیه سازی، پخش فیلم، ایفای نقش، حل مسئله، مطالعه موردی، طرح های کسب و کار، کارآموزی، روش تلفیقی، یادگیری مشارکتی، گردش علمی، روش اکتشافی، مشاهده عینی و چک لیست مشاهده، بارش مغزی، روش های تجربی
	روش های ارزشیابی	ارزشیابی مستمر، فهرست مشاهدات، ارزشیابی شفاهی، خودارزشیابی، ارزشیابی از والدین، ترکیبی از روش های عینی و ذهنی، آزمون های کتبی، آزمون شفاهی و بازپاسخ، پروژه های فردی و گروهی، آزمون های عملکردی، ارزشیابی عملی، مشاهده رفتار

پرسش دوم: آیا از نظر متخصصان حوزه مطالعات برنامه درسی و اقتصاد مقاومتی و معلمان دوره ابتدایی، چهارچوب پیشنهادی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی دوره ابتدایی از اعتبار لازم برخوردار است؟

برای اعتباریابی کیفی چهارچوب برنامه درسی تدوین شده از تکنیک اعتبارپذیری و اعتمادپذیری با استفاده از همسوسازی منابع (دیدگاه صاحب نظران، مبانی نظری و تحقیقات عملی) استفاده شد. برای بررسی روایی نیز توافق و اجماع بالای متخصصان درباره هر یک از ابعاد و نشانگرهای چهارچوب اولیه، اعتبار بالای آن را نشان داد. به علاوه، برای دستیابی به اطمینان بیشتر از اعتبار کیفی یافته‌ها و نتایج این بخش، از معیارهای اعتبار سنجی کیفی همچون تأیید پذیری و قابلیت اعتبار استفاده شد.

برای تعیین اعتبار درونی یافته‌ها از سه تکنیک تثلیث (داده‌ها، بررسی کننده و روش‌ها)، کسب اطلاعات دقیق موازی و خود بازمی‌بینی محقق، استفاده شد. در تثلیث، از داده‌های متنوع، مصاحبه‌شوندگان مختلف و روش‌های متعدد جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها استفاده شد. در تکنیک کسب اطلاعات دقیق موازی، تحلیل‌ها و طبقه‌بندی‌ها به صاحب نظران مختلف در این زمینه، برای اظهار نظر ارائه گردید. در تکنیک خود بازمی‌بینی محقق، فرآیند و نتایج تحلیل به‌طور مستمر و مداوم توسط محقق بازنگری گردید که نهایتاً همه این اقدامات به افزایش قابلیت اعتبار انجامید. به‌منظور تعیین اعتبار سازه‌ای (تأیید پذیری) یافته‌ها نیز چهار تکنیک جمع‌آوری داده از منابع متعدد، انعطاف‌پذیری چهارچوب مفهومی پیشنهادشده، تحلیل موارد منفی، انعطاف روش استفاده مورد توجه و استفاده قرار گرفت. به علاوه منابع داده‌ای متنوع بوده و سه سو سازی به کار گرفته شده است. چهارچوب پیشنهادی بارها و بارها اصلاح شد و تغییر کرد.

برای اطمینان از پایایی بخش کیفی نیز از آزمون قابلیت اعتماد (اطمینان‌پذیری) استفاده شد؛ که به درجه باز یافت پذیری و تکرارپذیری داده‌ها از سوی سایر افراد اطلاق می‌شود. این مفهوم، معادل مفهوم پایایی در پژوهش کمی است. آزمون قابلیت اعتماد به کمک برخی تکنیک‌های فوق صورت پذیرفت. آزمون و مستندسازی فرآیندهای بررسی و تحلیل طی مراحل مختلف پژوهش به کمک مدارک، مستندات و شواهد کافی صورت گرفت. فرآیندهای دنبال شده در بررسی مبانی نظری، تحقیقات پیشین و مصاحبه‌ها و دستیابی به نظر متخصصان، سازمان‌دهی

شده، نظام مند و همسو بوده و به نتیجه مشترک انجامید که این نتیجه را قابل اعتماد و اطمینان ساخت.

یافته‌های بخش کمی

برای دستیابی به پاسخ پرسش دوم در بخش کمی، عناصر (مضامین سازمان دهنده) و نشانگرهای (مضامین پایه) چهارچوب اولیه در قالب یک پرسش نامه تنظیم و برای تایید در اختیار ۳۰ تن از متخصصین اقتصاد و برنامه درسی قرار گرفت. در این مرحله از ۳۰ نفر متخصص ۱۷ نفر پرسشنامه را اصلاح و تکمیل نمودند و روایی ابزار از سوی آنها مورد تایید قرار گرفت. پس از تایید روایی ابزار، پرسشنامه نهایی در اختیار ۱۰۰ نفر از معلمان دوره ابتدایی قرار گرفت تا میزان ارتباط موارد کشف شده با عناصر برنامه درسی مشخص گردد. ۷۳ نفر پرسشنامه را تکمیل کردند و پس از جمع آوری، داده های حاصل از این مرحله برای انجام تحلیل عاملی مورد استفاده قرار گرفت. نتایج تحلیل عاملی با استفاده از نرم افزار لیزرل (نسخه ۸/۵) نشان داد که عناصر منطق و چرایی، هدف، محتوا، روش های تدریس، مواد و منابع آموزشی و روش های ارزشیابی از بار عاملی لازم برخوردارند و تبیین کننده معنادار عناصر چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی می باشند (جدول شماره ۲).

جدول ۲: بار عاملی عناصر برنامه درسی اقتصاد مقاومتی در حالت تخمین استاندارد

عناصر	منطق و چرایی	هدف	محتوا	مواد و منابع آموزشی	روش تدریس	روش ارزشیابی
بار عاملی	۰/۸۱	۰/۸۲	۰/۸۷	۰/۷۱	۰/۷۲	۰/۷۶

همچنین نتایج تحلیل عاملی نشان داد که از ۱۳۰ نشانگر وارد شده در تحلیل، ۱۲۷ مورد از بار عاملی لازم برای تبیین ملاک های مربوطه برخوردار هستند و تنها سه نشانگر (گویه شماره ۲ منطق و چرایی، گویه شماره ۱۸ عنصر مواد و منابع، و گویه شماره ۳ عنصر محتوا) از بار عاملی لازم (بالای ۰/۴۰) برخوردار نبودند که در الگوی نهایی حذف شدند. نتایج تحلیل عاملی مربوط به هریک از عناصر به تفکیک در جداول زیر ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر منطق و چرایی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

عناصر	مضامین	بار عاملی
منطق و چرایی	لزوم توسعه کارآفرینی و اقتصاد دانش‌بنیان	۰/۸۴
	شفافیت فعالیت‌های اقتصادی و کاهش انواع فسادهای اقتصادی و اجتماعی و مبارزه با آن‌ها	۰/۲۴
	جهانی‌شدن اقتصاد	۰/۶۱
	ایجاد شرایط اشتغال کامل	۰/۷۲
	حل مشکلات کشور	۰/۷۵
	مشارکت مردم در اقتصاد و دلگرمی آن‌ها به نظام اسلامی	۰/۸۵
	تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و کنترل مصرف کالاهای خارجی	۰/۶۷
	زمینه‌سازی فرهنگی لازم برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و اصلاح الگوی مصرف	۰/۷۳
	تهاجم اقتصادی و لزوم آموزش همه افراد برای جنگ اقتصادی و دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی	۰/۷۵
	لزوم توجه به فرهنگ سازی درباره مصرف تولیدات داخلی (حمایت از تولید ملی)	۰/۷۶
	توسعه و تقویت مهارت‌ها و تمرکز بر خلاقیت ایرانی	۰/۶۸
	کمبود معلومات اقتصادی فراگیران و این که در اسلام پرداختن به امور اقتصادی از واجبات است	۰/۶۹
	ضرورت آموزش اقتصاد مقاومتی به مردم	۰/۶۸
	تحول جدی و جهش اقتصادی	۰/۷۰
لزوم حفظ استقلال سیاسی	۰/۷۵	

نتایج تحلیل عامل مندرج در جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که مشارکت مردم در اقتصاد و دلگرمی آن‌ها به نظام اسلامی، لزوم توسعه کارآفرینی و اقتصاد دانش‌بنیان، لزوم توجه به فرهنگ سازی درباره مصرف تولیدات داخلی (حمایت از تولید ملی)، حل مشکلات کشور، تهاجم اقتصادی و لزوم آموزش همه افراد برای جنگ اقتصادی و دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی و لزوم حفظ استقلال سیاسی به ترتیب دارای فراوانی و بار عاملی بیشتری در میان مفاهیم

مرتبط با منطق و چرایی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی ایران هستند. همچنین گویه شماره ۲ (شفافیت فعالیت‌های اقتصادی و کاهش انواع فسادهای اقتصادی و اجتماعی و مبارزه با آن‌ها)، کمترین ارتباط را با عنصر منطق و چرایی داشت و از چهارچوب پیشنهادی برنامه درسی حذف گردید.

جدول ۴: نتایج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر هدف در برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره

ابتدایی

بار عاملی	موارد	عناصر
۰/۳۹	درک اهمیت استقلال و خود کفایی اقتصادی و نقش آن در حفظ استقلال سیاسی و فرهنگی	هدف
۰/۳۹	حساسیت نسبت به امور اقتصادی و کسب انگیزه‌ی مثبت نسبت به کار و فعالیت اقتصادی و مصرف کالای ایرانی	
۰/۴۹	آشنایی با عقاید، اخلاق و احکام اقتصادی (واجبات و مستحبات مالی)	
۰/۶۷	ارتقای خلاقیت و نوآوری، توسعه نگرش‌ها - پرورش معلم کارآفرین و فراگیران نوآور و خلاق	
۰/۵۰	افزایش قدرت اقتصادی، داشتن سواد تحریم و مبارزه با مفاسد اقتصادی	
۰/۶۸	اصلاح الگوی مصرف و بهره‌گیری درست از منابع خدادادی	
۰/۷۳	گسترش روحیه علمی در جامعه، تقویت سرمایه انسانی، توسعه مفاهیم کارآفرینی و اقتصاد دانش بنیان	
۰/۵۹	پرورش و تقویت روحیه مشارکت و کار جمعی بین دانش آموزان	
۰/۶۳	ترویج فرهنگ صرفه جویی، قناعت و پس انداز، مقابله با فرهنگ مصرف گرایی، مقابله با اسراف و تبذیر، مقابله با تجمل گرایی	
۰/۶۳	آموزش روش‌های بهینه سازی در کلیه پایه‌های آموزش عمومی، مقابله با مصرف کالای خارجی با استفاده از ظرفیت‌های آموزشی	
۰/۷۲	تقویت عزت و هویت ایرانی - اسلامی و اتحاد، اقتدار و انسجام ملی	
۰/۶۷	تقویت روحیه خودباوری، نشاط، سازندگی و پویایی و امید به آینده	
۰/۷۲	اهمیت حمایت از کار و سرمایه ایرانی، افزایش تولید داخلی، خودکفایی کالاهای اساسی و متنوع سازی اقتصاد	
۰/۶۱	ایجاد، تقویت و ترویج سخت کوشی، کار و تلاش بی وقفه و روحیه‌ی	

جدول ۴: نتایج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر هدف در برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره

ابتدایی

بار عاملی	موارد	عناصر
	پژوهشی در فراگیران	
۰/۶۶	مقاوم سازی اقتصاد و افزایش قدرت مقاومت، تاب آوری و سازگاری با تغییر موقعیت‌ها و کاهش آسیب پذیری اقتصاد کشور	
۰/۷۰	مردمی کردن اقتصاد و مشارکت مستقیم مردم در اقتصاد و دلگرمی آنها به نظام اسلامی	
۰/۶۶	نهادینه کردن فرهنگ استقامت و جهاد اقتصادی و حفظ روحیه جهاد، ایثار و تحمل مشکلات به خاطر آینده بهتر	
۰/۶۲	گسترش میل عمومی به تغییر، پیشرفت، امنیت و استقلال کشور	
۰/۶۸	کسب شایستگی های لازم جهت تکوین و تعالی مداوم هویت حرفه ای و انتخاب آگاهانه شغلی متناسب با توانایی و علائق خود و نیاز جامعه و آشنایی با مشاغل کاذب	
۰/۵۷	ترویج مقوله استاندارد و فرهنگ استفاده از کالاهای استاندارد و آشنایی با مفاهیم مربوط به صادرات و واردات	
۰/۷۷	گسترش فرهنگ کار و تولید و تقویت وجدان کاری و ایجاد شرایط مناسب جهت افزایش پس انداز ملی	
۰/۶۱	تعلیم و تربیت اقتصادی و حرفه ای و تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی و ایرانی والگویی مصرف اسلامی	هدف
۰/۶۸	تبدیل اقتصاد مقاومتی به گفتمان فراگیر و رایج ملی و افزایش سواد اقتصاد مقاومتی	
۰/۶۷	حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست و استفاده از انرژی های نو و تجدید پذیر	
۰/۶۹	بهبود فضای کسب و کار، کاهش آمار بیکاری، مبارزه با فقر و توسعه عدالت اجتماعی و اقتصادی و بسط قدرت اقتصادی	
۰/۵۲	ایجاد حس عزت نفس برای تولید و فرهنگ سازی برای مصرف کالاهای داخلی و پرهیز از خرید کالای مشابه خارجی	

نتایج تحلیل عامل مندرج در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که گسترش فرهنگ کار و تولید و تقویت وجدان کاری و ایجاد شرایط مناسب جهت افزایش پس انداز ملی، گسترش روحیه علمی در جامعه، تقویت سرمایه انسانی، توسعه مفاهیم کارآفرینی و اقتصاد دانش بنیان، تقویت عزت و هویت ایرانی - اسلامی و اتحاد، اقتدار و انسجام ملی، اهمیت حمایت از کار و سرمایه ایرانی، افزایش تولید داخلی، خودکفایی کالاهای اساسی و متنوع سازی اقتصاد، بهبود فضای کسب و کار، کاهش آمار بیکاری، مبارزه با فقر، توسعه عدالت اجتماعی و اقتصادی و بسط قدرت اقتصادی و تقویت روحیه خودباوری، نشاط، سازندگی و پویایی و امید به آینده به ترتیب بیشترین فراوانی و بار عاملی را در میان اهداف برنامه ی درسی آموزش اقتصاد مقاومتی داشته اند و در واقع، اهداف مورد نظر برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی هستند.

جدول ۵: نتایج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر محتوا در برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

عناصر	موارد	بار عاملی
محتوا	مهارت‌های اقتصادی در زندگی و نقش خانواده در اقتصاد مقاومتی و تأثیر والدین در تربیت جامعه مقتصد و ارتقاء سطح زندگی	۰/۵۵
	آموزش روابط بین پدیده های اقتصادی	۰/۵۰
	مهارت های کارآفرینی و بهبود فضای کسب و کار	۰/۲۱
	مفهوم اقتصاد مقاومتی و معنای دقیق اقتصاد دانش بنیان، انواع اقتصاد مقاومتی و جنبه های عینی تحقق اقتصاد مقاومتی	۰/۵۸
	تاب آوری اقتصادی، پایداری اقتصادی و تحریم های اقتصادی و قابلیت سازگاری و انطباق	۰/۶۲
	انگیزه مقاومت و پایداری در مقابله با تکانه های داخلی و خارجی	۰/۶۸
	اهمیت مشارکت مردم، روحیه مشارکت و کار جمعی، مسئولیت پذیری، خلاقیت و نوآوری - تشویق کار گروهی،	۰/۵۳

جدول ۵: نتایج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر محتوا در برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

عناصر	موارد	بار عاملی
	پرهیز از تجمل، مدگرایی، اسراف و تبذیر، تشویق فراگیران به استفاده از کالای ایرانی، تمایز بین کالاهای ضروری و لوکس	۰/۶۰
	معرفی نهاده های تولید اعم از زمین، نیروی کار و سرمایه به زبان ساده	۰/۵۸
	مفهوم نوآوری و ریسک پذیری به عنوان دو رکن اصلی کارآفرینی	۰/۶۲
	مهارت های مالی و اقتصادی و مزایای پس انداز	۰/۶۹
	مهارت های خلق ایده و کشف فرصت ها و حل مساله	۰/۶۳
	مفاهیم و اصول دینی برای بهینه سازی الگوی مصرف و توصیه های مکتبی دین مبین اسلام در این مورد	۰/۷۷
	آشنایی با انواع فعالیت های اقتصادی و مفهوم مقرر، سرمایه گذاری، کسب درآمد (لقمه حلال)، صدقه و بودجه بندی	۰/۶۶
	فرهنگ کار و انضباط کاری و وجدان کاری	۰/۷۲
	خدا محوری، عدالت محوری، عدالت اقتصادی و اجتماعی	۰/۷۹
	عوامل معنوی و مادی پیشرفت اقتصادی - سازندگی کشور و الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت	۰/۸۰
	خود باوری ملی، خود کفایی، حمایت از تولید ملی و فرهنگ استفاده از تولید داخلی	۰/۶۶
عناصر	موارد	بار عاملی
محتوا	تقدم مصالح و اهداف جمعی بر شخصی، سخت کوشی، مسئولیت پذیری و تعهد به انجام وظیفه، دقت در کار و توجه به نظم و سازمان و قانون پذیری	۰/۷۳

طراحی و اعتباریابی چهارچوب برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی

جدول ۵: نتایج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر محتوا در برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

عناصر	موارد	بار عاملی
	ارزش های بومی و مقتضیات ملی و مردمی کردن اقتصاد	۰/۷۲
	فرهنگ اتخاذ تصمیم های بهینه، استفاده بهینه و کارا از منابع، بهره وری، تعامل با محیط انسانی و فیزیکی اطراف از جمله محیط زیست	۰/۷۱
	استقلال و عدم وابستگی، استقلال فکری و فرهنگی و اعتقاد و ایمان به منابع و داشته های خود	۰/۶۸
	قدرت و مبارزه اقتصادی، مؤلفه های آن و مدیریت بحران	۰/۷۰
	منش اقتصادی، امانت داری، احسان و ایثار، اخلاص و عزم راسخ	۰/۶۹
	تجارت و کسب و کار - تدبیر امر معاش و زندگی اقتصادی	۰/۶۷
	درک و فهم مسائل اقتصادی خود و جامعه	۰/۷۶
	فهرستی از فعالیت های اقتصادی و معرفی فرصت های شغلی	۰/۸۱
	ترویج فرهنگ جهادی و روحیه جهاد اقتصادی، فرهنگ و روحیه کار و تلاش و کارآفرینی	۰/۷۳
	فرهنگ مصرف و سبک زندگی ایرانی-اسلامی متناسب با اقتصاد مقاومتی و لزوم قناعت	۰/۷۳
	مفاهیم مرتبط با مهارت های زندگی و آموزش شهروندی از جمله تفکر انتقادی و یادگیری مادام العمر و سواد اطلاعاتی	۰/۷۳
	گزاره های ارزشی یا رفتاری مانند تلاش و کوشش، مفاهیم رزق و رازقیت الهی و برکت، هنجارها و رفتارهای جدید	۰/۷۳
	ثروت عمومی و الگوی بهره برداری از آن و دسترسی به منابع انرژی تجدید پذیر	۰/۶۴
	مسئولیت پذیری و عدم قانون گریزی	۰/۶۶
	مفهوم تحریم اقتصادی، استقلال اقتصادی و گسترش ارتباطات اقتصادی با سایر کشورها	۰/۷۷

نتایج تحلیل عامل مندرج در جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که فهرستی از فعالیت‌های اقتصادی و معرفی فرصت‌های شغلی، عوامل معنوی و مادی پیشرفت اقتصادی، سازندگی کشور و پیشرفت اقتصادی، الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، خدا محوری، عدالت محوری، عدالت اقتصادی و اجتماعی و مفاهیم و اصول دینی برای بهینه سازی الگوی مصرف و توصیه های مکتبی دین مبین اسلام در این مورد به ترتیب بیشترین فراوانی و بار عاملی را در میان عناوین محتوای برنامه ی درسی آموزش اقتصاد مقاومتی دارند و در واقع، عناوین محتوای مورد نظر برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی هستند؛ ضمن این که گویه شماره ۳ (مهارت های کارآفرینی و بهبود فضای کسب و کار)، کمترین ارتباط را با عنصر محتوا داشت و از چهارچوب پیشنهادی برنامه درسی حذف گردید.

جدول ۶: نتایج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر مواد و منابع آموزشی در برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی

عناصر	موارد	بار عاملی
روش های تدریس	پرسش و پاسخ	۰/۵۰
	روش طرح (پروژه)	۰/۴۰
	آموزش در محیط های واقعی زندگی	۰/۵۹
	رویکرد کاوشگری	۰/۶۲
	مباحثه های گروهی	۰/۶۹
	روش های آموزش شبیه سازی	۰/۶۳
	پخش فیلم	۰/۵۶
	ایفای نقش	۰/۷۹
	حل مسئله	۰/۶۸
	مطالعه موردی	۰/۷۳
	طرح های کسب و کار	۰/۶۷
	کارآموزی	۰/۶۴
	روش تلفیقی	۰/۶۶
	یادگیری مشارکتی	۰/۶۸
	گردش علمی	۰/۷۲
	روش اکتشافی	۰/۶۸
	مشاهده عینی و چک لیست مشاهده	۰/۶۵
	بارش مغزی	۰/۵۳
روش های تجربی	۰/۶۶	

نتایج تحلیل عامل مندرج در جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که از بین مواد و منابع آموزشی، نقاشی، انشاءهای تخیلی، داستان موردی، قصه‌گویی، آیات و روایات و آموزه‌های دینی و احکام و ماکت‌ها و مدل‌هایی که توسط دانش‌آموزان ساخته شده است و کاردستی به ترتیب بیشترین فراوانی و بار عاملی را دارند و می‌توانند بیشترین مواد آموزشی مورد استفاده در چهارچوب پیشنهادی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی باشند. ضمن اینکه در بین گویه‌های مربوط به عنصر مواد و منابع آموزشی گویه شماره ۱۸ (پاورپوینت، تصاویر متحرک و پویانمایی)، کمترین ارتباط را با این عنصر داشت و از چهارچوب پیشنهادی برنامه درسی حذف گردید.

جدول ۷: نتایج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر روش‌های تدریس در برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در

دوره ابتدایی

عناصر	موارد	بار عاملی
روش‌های تدریس	پرسش و پاسخ	۰/۵۰
	روش طرح (پروژه)	۰/۴۰
	آموزش در محیط‌های واقعی زندگی	۰/۵۹
	رویکرد کاوشگری	۰/۶۲
	مباحثه‌های گروهی	۰/۶۹
	روش‌های آموزش شبیه‌سازی	۰/۶۳
	پخش فیلم	۰/۵۶
	ایفای نقش	۰/۷۹
	حل مسئله	۰/۶۸
	مطالعه موردی	۰/۷۳
	طرح‌های کسب و کار	۰/۶۷
	کارآموزی	۰/۶۴
	روش تلفیقی	۰/۶۶
	یادگیری مشارکتی	۰/۶۸
	گردش علمی	۰/۷۲
	روش اکتشافی	۰/۶۸
	مشاهده عینی و چک لیست مشاهده	۰/۶۵
	بارش مغزی	۰/۵۳
روش‌های تجربی	۰/۶۶	

نتایج تحلیل عامل مندرج در جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که روش‌های تدریس و آموزش به شیوه ایفای نقش، مطالعه موردی، گردش علمی، مباحثه‌های گروهی، روش اکتشافی، یادگیری مشارکتی و طرح‌های کسب و کار به ترتیب بیشترین فراوانی و بار عاملی و کاربرد را در چهارچوب پیشنهادی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی دارند.

جدول ۸: تاج تحلیل عامل مضامین مربوط به عنصر ارزشیابی در برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره

ابتدایی

عناصر	موارد	بار عاملی
روش‌های ارزشیابی	ارزشیابی مستمر	۰/۷۴
	فهرست مشاهدات	۰/۷۴
	ارزیابی شفاهی	۰/۵۹
	خودارزیابی	۰/۷۰
	ارزشیابی از والدین	۰/۶۲
	ترکیبی از روش‌های عینی و ذهنی	۰/۷۶
	آزمون‌های کتبی	۰/۶۳
	آزمون شفاهی و بازپاسخ	۰/۶۰
	پروژه‌های فردی و گروهی	۰/۷۱
	آزمون‌های عملکردی	۰/۸۱
	ارزشیابی عملی	۰/۷۰
	مشاهده‌ی رفتار	۰/۸۳

نتایج تحلیل عامل مندرج در جدول شماره ۸ نشان می‌دهد که شیوه‌های ارزشیابی مشاهده رفتار، آزمون‌های عملکردی، ترکیبی از روش‌های عینی و ذهنی، ارزشیابی مستمر و فهرست مشاهدات، به ترتیب بیشترین فراوانی و بار عاملی کاربرد را در شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی دارند.

برای تعیین پایایی چهارچوب نیز از آلفای کرونباخ استفاده گردید که ضرایب به‌دست آمده حکایت از پایایی قابل قبول ابزار دارند و بر این اساس پایایی چهارچوب نهایی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی نیز مورد تأیید قرار گرفت جدول شماره ۹.

جدول ۹: ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه محقق ساخته و چهارچوب نهایی

ابعاد	منطق و چرایی	هدف	محتوا	روش تدریس	مواد و منابع	روش های ارزشیابی
آلفای کرونباخ	۰/۹۳	۰/۹۴	۰/۹۶	۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۲

جدول ۱۰: چهارچوب مفهومی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی

منطق و چرایی	هدف	محتوا	مواد و منابع	روش های تدریس	روش های ارزشیابی
<p>لزوم توسعه کارآفرینی و اقتصاد دانش بنیان، حل مشکلات کشور، مشارکت مردم در اقتصاد و دلگرمی آن ها به نظام اسلامی، تهاجم اقتصادی و لزوم آموزش همه افراد برای جنگ اقتصادی و دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی، لزوم توجه به فرهنگ سازی درباره مصرف تولیدات داخلی (حمایت از تولید ملی) و لزوم حفظ استقلال سیاسی</p>	<p>گسترش روحیه علمی در جامعه، تقویت سرمایه انسانی، توسعه مفاهیم کارآفرینی و اقتصاد دانش بنیان، تقویت عزت و هویت ایرانی - اسلامی و اتحاد، اقتدار و انسجام ملی، تقویت روحیه خودباوری، نشاط، سازندگی و پویایی و امید به آینده، اهمیت حمایت از کار و سرمایه ایرانی، افزایش تولید داخلی، خودکفایی کالاهای اساسی و متنوع سازی اقتصاد گسترش فرهنگ کار و تولید و تقویت وجدان کاری و ایجاد شرایط مناسب جهت افزایش پس انداز ملی، بهبود فضای کسب و کار، کاهش آمار بیکاری، مبارزه با فقر و توسعه عدالت اجتماعی و اقتصادی و بسط قدرت اقتصادی</p>	<p>مفاهیم و اصول دینی برای بهینه سازی الگوی مصرف و توصیه های مکتبی دین مبین اسلام در این مورد، خدا محور، عدالت محور، عدالت اقتصادی و اجتماعی، عوامل معنوی و مادی پیشرفت اقتصادی - سازندگی کشور و پیشرفت اقتصادی - الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، فهرستی از فعالیت های اقتصادی و معرفی فرصت های شغلی</p>	<p>آیات و روایات و آموزه های دینی و احکام، ماکت ها و مدل هایی که توسط دانش آموزان ساخته شده است و کاردرستی، نقاشی، داستان موردی، قصه گویی و انشاء های تخیلی</p>	<p>مباحثه های گروهی، ایفای نقش، مطالعه موردی، طرح های کسب و کار و روش اکتشافی،</p>	<p>ارزشیابی مستمر، فهرست مشاهدات، ترکیبی از روش های عینی و ذهنی، آزمون های عملکردی، و مشاهده ی رفتار</p>

نتیجه گیری

همواره نظام آموزش و پرورش به عنوان ابزاری مهم برای رشد و توسعه جوامع شناخته می‌شود. دوره ابتدایی از جمله مهم‌ترین دوره‌های نظام آموزشی است، زیرا زمینه شکل‌گیری شخصیت و رشد همه‌جانبه افراد را فراهم می‌سازد؛ و مناسبترین فرصت برای تحصیل، یادگیری و شکوفایی استعدادهای کودکان در حوزه‌های مختلف است.

برنامه درسی مهم‌ترین ابزار تحقق بخشیدن به رسالت‌های آموزش و پرورش و آینه نقش‌ها و هدف‌های آن است به گونه‌ای که مک دونالد، آن‌را جان مایه، هملتن تاروپود، کلاین جوهر و لونبر و اورنشتاین قلب آن دانسته‌اند (بحرینی بروجنی و همکاران، ۱۳۹۴). برنامه درسی در واقع تعامل و گفت و گویی پیچیده (پینار^۱، ۲۰۱۵)، نقشه یا طرحی کلی برای یک دوره آموزشی و چگونگی تبدیل محتوای یک دوره به برنامه کلی برای یاددهی و یادگیری و تحقق نتایج یادگیری (ریچاردز^۲، ۲۰۱۳)، ستون اصلی فرایند آموزش و وسیله‌ای برای تحقق اهداف پویای آموزش مطابق با تغییرات نیازهای اجتماعی و اقتصادی است (استنلی و مکشن^۳، ۲۰۱۲).

برنامه درسی، مجموعه عوامل و مؤلفه‌های مربوط به حوزه یادگیری از قبیل هدف، محتوا، ارزشیابی، فرآیند یاددهی-یادگیری، یادگیرندگان، فضا و تجهیزات و زمان است (کوغان، کلین، هانون و نالت^۴، ۲۰۲۰). منبع ۶ که تحت عنوان عناصر برنامه درسی از آنها نام برده می‌شود می‌باشد. یکی از اجزای مهم برنامه درسی، عناصر برنامه درسی است و آن عبارت است از مجموع فعالیت‌ها و تجربیاتی که در قالب برنامه‌های درسی تهیه و تدوین می‌شود.

نظام آموزشی از طریق برنامه‌های درسی تأثیر مستقیمی بر زمینه‌های گوناگون می‌گذارد و هر کشوری از جمله جمهوری اسلامی ایران به دنبال تدوین برنامه‌های درسی مناسب به منظور آموزش و تأثیرگذاری مطلوب بر مخاطبان خود در راستای اهداف ملی و هویتی است. در این میان اقتصاد مقاومتی که از سوی رهبر معظم انقلاب با درک هوشمندانه از شرایط به عنوان نسخه نجات بخش اقتصاد بیمار کشور برای کمک به رشد و توسعه همه‌جانبه و تحقق آرمان‌های

1. Pinar
2. Richards
3. Stanley & McCoshen ,
4. Kogan., Klein., Hannon & Nolte

بلند نظام جمهوری اسلامی و پیروزی در جنگ اقتصادی تحمیلی از سوی نظام سلطه مطرح شد، یکی از زمینه‌هایی است که مضامین و مؤلفه‌های آن می‌تواند در برنامه‌های درسی دوره‌های مختلف تحصیلی به‌ویژه دوره ابتدایی مورد تأکید و توجه قرار گیرد و بستر لازم برای فرهنگ سازی و نهادینه ساختن این الگوی حیاتبخش در جامعه را فراهم سازد.

درحالی که موفقیت بخش مهمی از موضوع اقتصاد مقاومتی به نهادینه شدن مؤلفه‌های آن در جامعه وابسته است؛ موضوع آموزش اقتصاد مقاومتی حائز اهمیت فراوانی است و آموزش و پرورش که تربیت آینده‌سازان کشور را بر عهده دارد نقش مهمی در پیشبرد اهداف این امر دارد. تحولات جهانی نیز اقتضاء می‌کند که جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان الهام‌بخش جهان اسلام، الگویی موفق و مستقل از مدیریت اقتصادی را به نمایش بگذارد و وضعیت مطلوب اقتصادی را در اندازه شئون و عزت نفس مردم خود ایجاد کند (سیف، ۱۳۹۱). یکی از راهبردها و روش‌های اصلی رسیدن به چنین غایتی، پرورش و آموزش کودکان الان و شهروندان آینده در حوزه‌های گوناگون به‌ویژه اقتصاد مقاومتی است که بتوانند با داشتن قابلیت‌های لازم، رسیدن به این مهم را جامعه عمل ببوشانند. براین اساس، نظام آموزشی به‌واسطه نوآوری و تأکید خاص بر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در برنامه‌های درسی و گنجانیدن آن‌ها در اهداف، محتوا، و روش‌های آموزشی هماهنگ و همخوان، می‌تواند نقش بسیار مهم و برجسته‌ای در این راستا بازی کند (میکائیکی و کیان فرد، ۱۳۹۶).

در این شرایط، طرح‌ریزی و تدوین چهارچوب مفهومی برنامه درسی در حوزه آموزش اقتصاد مقاومتی می‌تواند به اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش و به‌طور ویژه در دوره تحصیلی ابتدایی که دوره‌ای بسیار مهم و اساسی در شکل‌گیری شخصیت و اصلاح نگرش و رفتار افراد جامعه است کمک کند. به همین منظور پژوهش حاضر به دنبال آن بود تا با بهره‌گیری از اسناد بالادستی، منابع و متون و از نظر متخصصان اقتصاد مقاومتی، مطالعات برنامه درسی و معلمان ابتدایی چهارچوب مفهومی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی کشور را بر مبنای عناصر برنامه درسی از دیدگاه گلاثورن (۲۰۱۹) که شامل منطق برنامه درسی، اهداف، محتوا، مواد و منابع آموزشی، روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی می‌شود

تدوین و اعتبار سنجی نماید و ابزار و بستر لازم را برای تدارک برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی را فراهم سازد.

یافته‌های این مطالعه نشان داد که عنصر منطق آموزش اقتصاد مقاومتی در دوره ابتدایی شامل مشارکت مردم در اقتصاد و دلگرمی آن‌ها به نظام اسلامی، لزوم توسعه کارآفرینی و اقتصاد دانش بنیان، لزوم توجه به فرهنگ سازی درباره مصرف تولیدات داخلی (حمایت از تولید ملی)، حل مشکلات کشور، تهاجم اقتصادی و لزوم آموزش همه افراد برای جنگ اقتصادی و دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی و لزوم حفظ استقلال سیاسی می باشد. عنصرهدف نیز شامل گسترش فرهنگ کار و تولید و تقویت وجدان کاری و ایجاد شرایط مناسب برای افزایش پس انداز ملی، گسترش روحیه علمی در جامعه، تقویت سرمایه انسانی، توسعه مفاهیم کارآفرینی و اقتصاد دانش بنیان، تقویت عزت و هویت ایرانی - اسلامی و اتحاد، اقتدار و انسجام ملی، اهمیت حمایت از کار و سرمایه ایرانی، افزایش تولید داخلی، خودکفایی کالاهای اساسی و متنوع سازی اقتصاد، بهبود فضای کسب و کار، کاهش آمار بیکاری، مبارزه با فقر، توسعه عدالت اجتماعی و اقتصادی و بسط قدرت اقتصادی و تقویت روحیه خودباوری، نشاط، سازندگی و پویایی و امید به آینده می باشد. محتوای برنامه درسی آموزش اقتصادی مقاومتی نیز باید شامل فهرستی از فعالیت‌های اقتصادی و معرفی فرصت‌های شغلی، عوامل معنوی و مادی پیشرفت اقتصادی، سازندگی کشور و پیشرفت اقتصادی، الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، خدا محوری، عدالت محوری، عدالت اقتصادی و اجتماعی و مفاهیم و اصول دینی برای بهینه سازی الگوی مصرف و توصیه های مکتبی دین مبین اسلام در این مورد باشد. به علاوه از بین مواد و منابع آموزشی، نقاشی، انشاءهای تخیلی، داستان موردی، قصه گویی، آیات و روایات و آموزه های دینی و احکام و ماکت ها و مدل هایی که توسط دانش آموزان ساخته شده است و کاردستی بیشترین مواد آموزشی مورد استفاده در چهارچوب پیشنهادی برنامه درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دوره ابتدایی می تواند باشد. روش های تدریس آموزش اقتصادی نیز شامل ایفای نقش، مطالعه موردی، گردش علمی، مباحثه های گروهی، روش اکتشافی، یادگیری مشارکتی و طرح های کسب و کار باید باشد. شیوه های ارزشیابی نیز باید شامل مشاهده رفتار، آزمون های عملکردی، ترکیبی از روش های عینی و ذهنی، ارزشیابی مستمر و فهرست مشاهدات باشد.

بررسی مطالعات صورت گرفته قبلی در این زمینه نشان می‌دهد که یافته‌های این پژوهش با نتایج بسیاری از پژوهش‌های قبلی از جمله ترک‌زاده و همکاران (۱۴۰۱)، ظفرمند و همکاران (۱۴۰۱)، غلامعلی و همکاران (۱۴۰۰)، برقی و فضل‌ی (۱۳۹۸)، موسوی و همکاران (۱۳۹۸)، گرمایی (۱۳۹۷)، یزدانی و همکاران (۱۳۹۷)، ادیب و همکاران (۱۳۹۵)، رحمان پور و همکاران (۱۳۹۴) همسو و هماهنگ است.

بر این اساس پیشنهاد می‌شود این چهارچوب مفهومی که طی یک فرآیند پژوهشی علمی و روشمند تدوین و اعتباریابی شده است به عنوان مرجع و راهنمایی معتبر مورد استفاده سیاستگذاران، برنامه‌ریزان و مولفان کتاب‌های درسی و نیز معلمان دوره ابتدایی در طراحی و اجرای برنامه‌های درسی آموزش اقتصاد مقاومتی برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی که آینده‌سازان اقتصاد و فرهنگ کشور هستند قرار گیرد تا به فرهنگ‌سازی و نهادینه نمودن الگوی اقتصاد مقاومتی به عنوان نسخه نجات بخش اقتصاد کشور کمک نماید.

فهرست منابع

- ابراهیمی هرستانی، اصغر؛ ادیب، یوسف؛ رضاپور، یوسف و طغیانی، مهدی (۱۳۹۷). ادراک فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه اول از اقتصاد مقاومتی: پژوهشی پدیدارشناسانه، *نشریه مطالعات راهبردی بسیج*، ۲۱(۳۱): ۷۸-۷۲.
- اخباری، محمد و قلی‌زاده، صدیقه. (۱۳۹۴). ثبات اقتصاد کلان در رویکرد اقتصاد مقاومتی. *فصلنامه روند*، ۲۲(۳)، ۷۱، ۷۸-۵۵.
- ادیب، یوسف؛ ابراهیمی هرستانی، اصغر؛ رضا پور، یوسف و طغیانی، مهدی (۱۳۹۵). بررسی مبانی دینی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، *فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی*، ۱۰(۳۶)، ۵۸-۴۱.
- بحرینی بروجنی، مجید؛ نصر اصفهانی، احمدرضا و سپهری بروجنی، کبری. (۱۳۹۴). بررسی میزان رعایت اصول علمی قصد شده مربوط به عنصر اهداف در درس تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی. *مطالعات برنامه درسی*، ۱۰(۳۷)، ۸۰-۵۹.
- برقی، عیسی و فضل‌ی زاده، شهرام (۱۳۹۸). بازشناسی و ارائه طرح برنامه درسی مولفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش، *فصلنامه مطالعات برنامه درسی*، ۱۴(۵۵)، ۶۴-۴۵.
- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی رویت، ۱۴۰۱/۹/۲۵.

- دهقان منشادی، محمد و پوررحیم، پروین (۱۳۹۲). بررسی رابطه ی بین بی ثباتی اقتصاد کلان و رشد اقتصادی در ایران، فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، ۲۱(۶۷)، ۱۹۲-۱۷۱.
- ترک زاده، جعفر؛ جهانی، جعفر؛ عباسی، عباس و توضیح، علی (۱۴۰۱). طراحی چهارچوبی برای تحقق اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش، فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۹(۵۳)، ۲۹۷-۲۶۳.
- رحمان پور، محمد؛ حسن پور، عصمت و نصرافهانی، احمدرضا (۱۳۹۵). بررسی برنامه درسی ملی ایران در ارتباط با مولفه های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه صاحب نظران، فصلنامه مطالعات ملی، ۱۷(۱)، ۳-۲۱.
- سیف، اله مراد. (۱۳۹۱). الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران (مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری). فصلنامه آفاق امنیت، ۵(۱۶)، ۵-۲۲.
- طغیان، مهدی. (۱۳۹۴). درآمدی بر اقتصاد مقاومتی و آموزش و پرورش. مشهد: آموزش و پرورش خراسان رضوی.
- کریمی اعتماد، فاطمه و یعقوبی، جعفر (۱۳۹۶). سنجش نگرش اعضای هیئت علمی دانشگاه زنجان نسبت به اقتصاد مقاومتی و عوامل مرتبط با آن، فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۰(۳۷)، ۳۸-۱۹.
- گرمایی، حسنعلی (۱۳۹۷). تدوین چهارچوب محتوای اقتصاد مقاومتی با تمرکز بر رهنمودهای مقام معظم رهبری برای ورود به حوزه های یادگیری در برنامه درسی ملی، نشریه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۳(۶)، ۸۹-۱۲۰.
- گرمایی، حسنعلی (۱۳۹۷). شناسایی اهداف (شایستگی ها) یادگیری آموزش اقتصاد مقاومتی مناسب نظام آموزش رسمی و عمومی ایران، فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۶(۴۰)، ۸۱-۱۰۱.
- محمدپور، احمد؛ رضایی، مهدی؛ صادقی، رسول (۱۳۸۹). روش های تحقیق ترکیبی به عنوان سومین جنبش روش شناختی: مبانی نظری و اصول عملی. مجله پژوهشی جامعه شناسی کاربردی. ۲۱(۲)، ۷۷-۱۰۰.
- میکائیکی، زهرا و سعید کیان فرد. (۱۳۹۶). تاثیر برنامه های درسی مقطع ابتدایی بر آموزش اقتصاد مقاومتی از دیدگاه آموزگاران دبستان های شاهد بیرجند، اولین کنفرانس بین المللی توسعه و ترویج علوم انسانی در جامعه، تهران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.
- نجفی، مریم (۱۳۹۵). شناسایی الزامات نظام آموزش عالی کشور در تحقق اقتصاد مقاومتی، به راهنمایی: مرتضی سلطانی، دانشگاه تهران، پردیس فارابی، دانشکده مدیریت و حسابداری. کارشناسی ارشد، مدیریت بازرگانی گرایش تحول.
- یزدانی، ابوالفضل؛ کشتی ارای، نرگس و عمادزاده، مصطفی (۱۳۹۷). طراحی برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، با تمرکز به دو مولفه، تکیه بر ظرفیت های داخلی و اصلاح الگوی مصرف، فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۲(۴۲)، ۱۲۶-۱۰۷.

- Creswell, J.W., & Plano Clark, V.L. (2007). **Designing and conducting mixed methods research**. London: Sage Publications Inc.
- Glatthorn, A.A., Boschee, F., Whitehead, B.M., & Boschee, B.F. (2015). **Curriculum leadership: Strategies for development and implementation**. (5th ed.). Sage publication.
- Kogan, M., Klein, S. E., Hannon, C. P., & Nolte, M. T. (2020). Orthopedic education during the COVID-19 pandemic. **The Journal of the American Academy of Orthopedic Surgeons**.
- Pinar, W. F. (2015). **Educational experience as lived: Knowledge, history, alterity: The selected works of William F. Pinar**. Routledge.
- Richards, J. C. (2013). Curriculum approaches in language teaching: Forward, central, and backward design. **Relc Journal**, 44 (1), 5-33.
- Stanley, J., & McCoshen, A. (2012). Curriculum reform in Europe: The impact of learning outcomes. **European Centre for the Development of Vocational Training**.

